ל) מענים לא. ב"ב קכא:,מכילמא פ' בא [תוספתא

ל) מכינתם ע בנו נ..... רפ"ו ע"ש לעיל כא.], ג) [יתכן

ד) [לעיל לה.], כ) [עצמ ל. מ"ק כח. יומא לח: מענים ה:], ו) לקמן נד., ו) [לעיל ה. וש"כן, ח) [מוספתא פסחים

סופ"יו.

הגהות הב"ח

(h) גמ' ברכת הארץ בשעה עוכנקו: (נ) שם ה' אלהיך

שנכנס! (2) שם הי מנהיך אשר דיינין: (3) רש"י ד"יה בדמנס קמס כוי אלס בדרבי ולא גרסינן בדרבי אשר נתן לך זה הטוב והמטיב מס"ד: (1) ד"ח אינו לרין לק"יו זה הס"ד ואסיי מייה אלס: (6) ד"ח מורה נמנה ביינו אינו אינו לרין

וכו' בסיני. נ"ב תנאי פליגי התם לחד תנא מוליא הר

המם נחד תנח מונים הר גרזים והר עיבל ומכנים אהל מועד ולאידך תנא הר סיני ואהל מועד חדא הוא דכללות

נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד וע"ש בפ' אלו נאמרים

עין משפם נר מצוה

נג א ב מיי' פ"ב מהלי ברכות הלכה א סמג

פוכות הספט מי עשין כז טור או״ח סי׳ וקפח [וקפט]: וקפח [וקפט]: גד ג מיי׳ שם הלכה ה סמג שם טוש"ע או"ח סי׳

קפח סעיף דה: נה דה מייי שם הלי ג [והלי ד] סמג שם טור נוהכי דן סמג שם טור או״ח סיי קפו [ושו״ע סעיף ג ד וסי' קפח סעיף ג]:

תורה אור השלם

ו. וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבַּרַכְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךְּ עַל הָאָרֶץ הַטֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לַךְּ:

2. אֶעְבְּרָה נָּא וְאָרָאָה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבְה אֲשֶׁר בְּעַבֶּר הַיִּרְבִּן הָהָר הַטּוֹב הַנָּה וְהַלְבָנוֹן: דברים ג כה וְהַלְבָנוֹן: דברים ג כה וְהַלְּבֶנוְ: דברים ג כה 3. גַּדְּלוּ לַיִיָּ אִתִּי וּנְרוֹמְמֶה יְבָרֵךְ הַזֶּבָח אֲחֲרֵי כֵן יֹאכְלוּ הַקָּרָאִים וְעַתַּה עַלוּ כִּי אֹתוֹ

הַהָּיּוֹם תִּמְצְאוּן אֹתוֹ: שמואל א ט יג 6. וְלוֹ הָיָה בֵן וּשְׁמוֹ שָׁאוּל בָּחוּר וָטוֹב וְאֵין אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל טוֹב מִפֶּנוּ מִשָּׁכְמוֹ וְמַעְלֶּה גָּבֹהַ מִכָּל הָעָם: שמואל א ט ב

שמואל א ט ב ז. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה עֲלַה. אַלִּי הָהָרָה נֶהְיֵה שָׁם וְאָתְנָה לְךְּ אָת לָחֹת הָאֶבֶן יָהַתּוֹרָה וְהַמִּצְנָה אֲשֶׁר דָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם:

8. בִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לֶכֶם תורתי אל תעובו: ... משלי ד ב

רבינו חננאל אמר רב חנא בר יהודה . משמיה דרבא הלכתא אכל משמיה דרבא הלכתא אכל ירק ושתה כוס של יין מצטרף, להוציא אינו מוציא עד] שיאכל כזית דגן ודלא כר' שמעון בן שטח. ואם עלו והסבו אפילו לא אכל עמהן אלא אפירו לא אכל עמוון אלא בציר, (ולא שתה עמהן אלא בציר) ולא שתה עמהם אלא כוס יין מצטרף. ודוקא לעשרה לומר לאלהים, אבל להוציא את הרבים עד שיאכל כזית דגן וכך הלכה. אמר רב נחמן משה תיקן להם לישראל ברכת הזן בשעה שאכלו המן. יהושע תיקז (בונה ירושלים) ברכת הארץ בעת שנכנסו לארץ. עירך, הוסיף שלמה על . הבית הגדול והקדוש. הטוב והמטיב ביבנה תקנוה, כנגד הרוגי בית תר הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו , לקבורה. **תנו רבנו** סדר . ברכת המזוז ראשונה ברכת בוכת המהון השונח בוכת הזן שנייה ברכת הארץ שלישית בונה ירושלים. בשבת מתחיל בונה בשבת מתחיל בונה רושלים בנחמה ואומר נחמנו י"י אלהינו, ומסיים בנחמה ונחמנו בתוכה כי אתה הוא בעל הנחמות ב' א' י"י בונה ירושלים. ואומר קדושת היום באמצע. פירוש קדושת . היום רצה והחליצנו כול׳.

קטן שהגיע לחינוך לא מיקרי מחויב דרבנן דאביו חייב לחנכו אבל ונשבה מתחיל בנחמה. כלומר אינו לריך לא לסיים ולא להתחיל עליו אין שום חיוב וקשה לפירושו מכל מקום כיון שאינו מן התורה אינו מוליא אחרים שמחויבים ועוד דוחק לומר בקטן שהגיע לחינוך קרי אינו מחויב מדרבנן דאם אינו מחויב אפילו מדרבנן אם כן אינו

פוטר את אביו ובה"ג פירש דאחד שאכל כזית אינו יכול להוליא אחרים מבל עמהם אלא בציר ולא אכל עמהם אלא שאכלו כדי שביעה דלא אתי דרבנו גרוגרת אחת מצטרף ולהוציא את הרבים ופוטר דאורייתא אבל כשלא אכלו ידי חובתם אינו מוציא עד שיאכל כזית דגז גם האחרים רק כזית פוטר אותם אמר רב חנא בר יהודה משמיה דרבא הלכתא ולא היא דהא סמכינן אעובדא דינאי אכל עלה ירק ושתה כום של יין מצמרף להוציא אינו מוציא עד שיאכל כזית דגן וחבריו והם אכלו כדי שביעה ואפילו הכי קא חזינן דקא פטר להו שמעון אמר רב נחמן "משה תקן לישראל ברכת בן שטח אלא נראה לחלק דקטן שאינו הזן בשעה שירד להם מן ייהושע תקן להם בר חיוב כלל דאורייתא אפילו אכל כדי שביעה הלכך אינו מחויב בדבר ברכת הארץ 6 כיון שנכנסו לארץ דוד ושלמה קרינן ביה ולכך לא מפיק ליה אי אכל תקנו בונה ירושלים דוד תקן על ישראל שיעורה דחורייתה הבל גדול שהוה בר עמך ועל ירושלים עירך ושלמה תקן על חיובא מן התורה כי אכיל כדי שביעה הבית הגדול והקדוש המוב והממיב ביבנה מחויב בדבר קרינן ביה אפילו לא תקנוה כנגד הרוגי ביתר דאמר רב מתנא אכל כלל כדאמרי׳ בראש השנה (פ"ג שותו היום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה ד׳ כט.) כל הברכות אף על פי שילא תקנו ביבנה הטוב והמטיב הטוב שלא מוליא חוץ מברכת הלחם וברכת היין והיינו טעמא דכל ישראל ערבין זה הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה: תנו רבנן בזה והוא הדין בברכת המזון אף ע"פ יסדר ברכת המזון כך היא ברכה ראשונה שילא מוליא כדפרישית וכזית דגן אינו ברכת הזן שניה ברכת הארץ שלישית בונה לריך אלא שיוכל לומר שאכלנו משלו: בתחיל בנחמה. פי׳ הקונטרס ירושלים רביעית הטוב והמטיב יובשבת מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה ואומר קדושת לאו דוק' מתחיל בנחמה היום באמצע רבי אליעזר אומר רצה לאומרה ומסיים אלא כלומר דאין לריך להזכיר בנחמה אומרה בברכת הארץ אומרה בברכה של שבת לא בפתיחה ולא בנחמה אלא באמצע אבל מתחיל ומסיים שתקנו חכמים ביבנה אומרה וחכמים אומרים בנחמת ירושלים כמו בחול שאומר אינו אומרה אלא בנחמה בלבד חכמים היינו תנא קמא איכא בינייהו דיעבד: יחנו רבנן מנין לברכת המזון מן התורה שנאמר יואכלת ושבעת 🗷 וברכת בוו ברכת הזן את ה' אלהיך

שלשה שאכלו פרק שביעי

רחם וחותם בבונה ירושלים ויש שמתחילין בנחמנו וחותמים בנחמת ליון עירך ובבנין ירושלים ונותנים טעם לדבריהם דרחם הוי לשון תחנה ואין אומרים תחנונים בשבת אבל נחם אינו לשון תחנונים אלא כמו והנחם על הרעה לעמך (שמות לב) ולא נהירא דהכל משמע לשון תחנונים ואין להקפיד אפילו אי הוי לשון בקשה כדאמר בירושלמי דשבת בפרק אלו קשרים מהו לומר רוענו זוננו פרנסנו בשבת א"ל טופס ברכות כך הואב ומנהג שטות הוא המשנה ברכה של חול: ברית ותורה.

בעלמא נקטיה:

זו ברכת הזמון על הארץ זו ברכת הארץ המובה זו בונה ירושלים וכן הוא אומר יההר המוב הזה והלבנון אשר נתן לך זו המוב והמטיב אין לי אלא לאחריו לפניו מנין אמרת קל וחומר לכשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן בן רבי אומר [אינו צריך] ואכלת ושבעת וברכת [1] זו ברכת הזן אבל ברכת הזמון ימגדלו לה' אתי נפקא על הארץ זו ברכת הארץ המובה זו בונה ירושלים וכן הוא אומר ההר המוב הזה והלבנון המוב אין לריך להזכיר ברית ותורה וחיים ומזון דדי להזכיר על בריתך שחתמת והמטיב ביבנה תקנוה אין לי אלא לאחריו לפניו מנין תלמוד לומר אשר נתן לך משנתן בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו וכו׳ דהיינו ברית ותורה והגמרא לסימנא . לך רבי יצחק אומר אינו צריך הרי הוא אומר יוברך את לחמך ואת מימיך אל תקרי ובירך אלא וברך ואימתי קרוי לחם קודם שיאכלנו ר' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר בכאכם העיר כן תָמצאון אותו בפרם יעלה הבמתה לאכול כי לא יאכל העם עד באו כי הוא יברך הזבח אחרי כן יאכלו הקרואים וכל כך למה לפי שהנשים דברניות הן ושמואל אמר כדי להסתכל ביפיו של שאול דכתיב •משכמו ומעלה גבוה מכל העם ורבי יוחגן אמר לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה אפי׳ כמלא

ינימא ואין לי אלא ברכת המזון ברכת התורה מנין אמר ר' ישמעאל ק"ו על חיי שעה מברך על חיי עוה"ב סנימא

לא כ"ש רבי חייא בר נחמני תלמידו של רבי ישמעאל אומר משום רבי ישמעאל אינו צריך הרי הוא אומר

יעל הארץ הטובה אשר נתן לך ולהלן הוא אומר יואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוח וגו' ר"מ אומר ימנין שכשם שמברך על הטובה כך מברך על הרעה ת"ל אשר נתן לך ה' אלהיך © דיינך בכל דין שדנך בין מדה טובה ובין מדה פורענות רבי יהודה בן בתירה אומר אינו צריך הרי הוא אומר טובה הטובה "טובה

זו תורה וכן הוא אומר יכי לקח מוב נתתי לכם המובה זו בנין ירושלים וכן הוא אומר ההר המוב

הזה והלבנון: תניא רבי אליעור אומר יכל שלא אמר ארץ חמדה מובה ורחבה בברכת הארץ ומלכות בית דוד בבונה ירושלים לא יצא ידי חובתו נחום הזקן אומר צריך שיזכור בה ברית רבי

יוםי אומר צריך שיזכור בה תורה פלימו אומר "צריך שיקדים ברית לתורה שזו נתנה בשלש בריתות

בשל שבת אלא מתחיל ומסיים בנחמה. בנין ירושלים קרי נחמה כל היכי דמתחיל בין רחם בין נחמנו: בברכה שחקנו חלמים. בהטוב והמטיב: איכא בינייהו דיעבד. לרבנן בתראי מהדרינן ליה: בדתנה קמה גרסינן חשר נתן לך זו

הטוב והמטיב. ולא גרסינו ביבנה מהנוה אלא בדרבי (ג): לשהוא שבע. מלוה לברך ולהודות על שבעו: **כשהוא רעב.** והוא בא להפיק את רעבו ע"י ברייתו של הקב"ה לא כל שכן שזה לריך לברך להקב״ה יותר: אינו לריך. לק"ו זה (י). ולא גרסי׳ בדרבי אשר נתן לך זה הטוב והמטיב: אלא וברך את לחמך. ברך על לחמך: כי הוא יברך הובח ואחרי כן יאכלו הקרוחים. למדך שטעון לברך לפני אכילה. על הזבח הוא אומר ברוך אשר קדשנו במלותיו ולונו לאכול את הזבחח והיכן לונו והבשר תאכל (דברים יב): וכל כך למה. היו מאריכות בדבריהן: שאין מלכות נוגעת בחברתה. לפי ששמואל היה מנהיג את ישראל ושאול היה נוטל את השררה משדבר שמואל :אליו ואורך דברים עכב לפי שעה בין מדה טובה. התורה מדה טובה היא: ומלכות בית דוד בבונה ירושלים. שעל ידו נתקדשה ירושלים: לריך שיוכור בה ברית. בברכת הארץ שע"י ברית נתנה לאברהם בפרשת מילה (ברחשית יו) ונתתי לך ולורעך אחריך את ארן מגריך: לריך שיוכור בה מורה. שחף בזכות התורה והמצות ירשו את הארץ שנאמר למען תחיון ורביתם ובאתם וירשתם את הארץ (דברים ח): לריך שיקדים ברית לחורה. כגון על בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו ועל חיים שחוננתנו: תורה נתנה בשלש בריתות. בשלשה מהומות נתנה התורה לישראל (ס) בסיני באהל מועד ובהר גרזים ובערבות מואב ובכל אחד נכרתה ברית כדתניא במסכת סוטה (דף ה.) ארור בכלל וארור בפרט וכו' וכן באהל מועד

שנא' (דברים כח) אלה דברי הברית

אשר צוה ה' את משה לכרות את בני

ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר

כרת אתם בחורב וכתיב (שם כט)

ושמרתם את דברי הברית וגו':

גמ' יהושע תקן. עיין משנ"ן ח"ב (ענין קסח):

גליון הש"ם

הגהות הגר"א

[א] גם' וכרכת זו ברכת הזמון את ה' אלהיך זו ברכי הזן. כל"ל: [ב] שם כשהוא יטן, כל ל. [ב] שם כיטחת רעב לא כ"ש דברי ר" ישמעאל ר" עקיבא אומר. כל"ל (וע' בירוש'): [ג] שם וברכת, נ"ב את ה" אלהיך:

מוסף תוספות

היין הן מטעם שרוצים ליהנות ואסור ליהנות מז ליהנות ואסור ליחנת בן העוה"ז בלא ברכה ולכך לא יצא אא"כ צריך לה היררד. כ. בתוס' רי"ש הוסיף. וכ״ש רחם שאינו כ״כ לשוז תפלה יותר מנחם.

מוסף רש"י

הרוגי ביתר. נפרק הניזקין (תענית לא. עי׳ גיטין (תענית לא. עניי גיטין נו.) תקנו ביבנה הטוב המטיב. כרכת הטוב והמטיב שנכרכת המזון תקנו באותו היום, דמן התורה אינה אלא שלש ראשונות מינט מוכח שנט למסומת בדנפקא לן מהאי קרא וברכת את ה' אלהיך על הארץ וגו' (רשב"ם ב"ב קכא:). וכשבת מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה. כלומר לינו לריך לא להתחיל ולא להיים בשל שנת (כת"י). לסיים בשל שנת (כת"י). איכא בינייהו דיעבד. דהכי משמע מלוה למימר הדושת היום באמנע וחכ"א איו אומרה אלא בנחמה בלבד. חין חומרה חנה בנחמה בנכד, אפילו דיעבד נמי לא (בת"י). ואכלת ושבעת וברכת זו ברכת הזון. דקאי אאכלת ושבעת דלעיל כלומר אאכילתן ואשביעתך ברכהו (סידור רש^י

רב ניסים גאון

לקבורה תיקנו הטוב והמטיב. בסוף מסכת תענית (ד0 בו) שנינו אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב ואמרי׳ בגמ׳ רב מתנה אמר יום שניתנו הרוגי ביתר בו לקבורה הודיענו רב מתנה כי הדבר שגרם לעשות את יום ט״ו באב כשמחה היא קבורת אלו ההרוגים ואיתא למעשה דביתר ובמה נהרגו בה והיאך נתגלגל הדבר מפרש . במסכת גיטיז בפרק הניזקיז (דף וז) ובגמ' דסוף תענית דבני מערבא: שוו ניתנה בג' בריתות. הכיז מפרש בספרי (פרוווח ראה) . בנגד ג׳ בריתות שכרת הקב״ה עם ישראל אחד בחורב ואחד בערבות מואב ואחד בהר גרזים ובהר עיבל ובמס׳ סוטה בפ׳

. ירושלים בלבד, ואמרינן חכמים היינו תנא קמא. **תנו רבנן** מנין לברכת המזון מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת זו ברכת הזן, את י״י אלהיך זו ברכת הזימון, על הארץ זו ברכת הארץ, תטובה זו ברכת בונה ירושלים, אשר נתן לך זו ברכת הטוב והמטיב. אין לי אלא לאחריה לפניה מנין קל וחומר כול׳. תניא כל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה לא יצא ידי חובתו. וצריך נמי למימר בה ברית ותורה. ולהקדים ברית לתורה. שהתורה ניתנה בשלש בריתות בלבד. שנאמר ויאמר הנה אנכי כרת ברית וגר׳, וכתיב כי על פי הדברים האלה כרתי (אתך) ברית [אתך] ואת ישראל, וכתיב כמכתב הראשון, את דברי הברית.